

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Михайлина,
Т. Хорошковська-Носач

НАРОДОЗНАВСТВО

ПРОГРАМА

для 3–4 класів
закладів загальної середньої освіти

Київ – 2023

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Михайлина,
Т. Хорошковська-Носач

НАРОДОЗНАВСТВО

ПРОГРАМА

для 3-4 класів
закладів загальної середньої освіти

*Схвалено Міністерством освіти і науки України
для використання в освітньому процесі
(протокол № 5 від 16.11.2022)*

Методична підтримка:

Київ – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Михайлина,
Т. Хорошковська-Носач**

НАРОДОЗНАВСТВО

ПРОГРАМА

для 3–4 класів

закладів загальної середньої освіти

*Схвалено Міністерством освіти і науки України для використання в
освітньому процесі*

(протокол № 5 від 16.11.2022)

Підтримка: сайт програми «Народознавство»

https://sites.google.com/view/narodoznavstvo?fbclid=IwAR0L4WxaQZOo5BokQvZeumXdhPr1LaFr36IPHKV3Nn2_YMchcWwEKceJmsM

Київ-2023

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Формування національно-свідомої, патріотичної особистості, здатної взаємодіяти з іншими людьми, навчатися впродовж життя – одне з важливих завдань закладів загальної середньої освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Значну роль у цьому процесі відіграє залучення учнів до національних традицій, матеріальної і духовної культурної спадщини українського народу, що формувалися протягом багатьох століть і до сьогодні мають безпосередній вплив на духовну культуру покоління, що зростає, допомагає виховувати у школярів любов і пошану до українського народу, України, української мови.

Народознавство – це наука про культуру, побут, походження, національні традиції та обряди українського народу, його культуру, історію, етнографію, фольклор, етику, а також здобутки народного мистецтва, що відображають багатогранне життя українського народу / нації.

Метою вивчення пропонованого предмета / курсу «Народознавство» в 3–4 класах є формування соціальної та життєвої компетентностей молодших школярів на основі знань про Україну; ознайомлення з матеріальними й духовними цінностями та надбаннями українського народу; вивчення особливостей українського етносу, мови, культури, природного довкілля, націє- та державотворення, української ментальності, історичного розвитку української держави; формування духовно багаті особистості з цілісним уявленням про світ, глибокими патріотичними почуттями та розвинутою національною самосвідомістю майбутнього громадянина України.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких основних завдань:

- формування елементарних уявлень і понять про себе, український народ, Україну як свою Батьківщину;
- формування умінь і прагнень до самопізнання, пізнання свого роду, українського народу, історії України;
- усвідомлення свого місця в сучасних соціокультурному й етнічному середовищах;
- засвоєння традицій і звичаїв українського народу, норм українського етичного, естетичного, морального ставлення до людини, родини, держави, природного довкілля, духовної та матеріальної культур українців.

Програма з народознавства націлена на формування предметних і ключових компетентностей, визначених у нормативних документах: 1) вільне володіння державною мовою; 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; 3) математична компетентність; 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; 5) інноваційність; 6) екологічна компетентність; 7) інформаційно-комунікаційна компетентність; 8) навчання впродовж життя; 9) громадянські та соціальні компетентності; 10) культурна компетентність; 11) підприємливість та фінансова грамотність.

У 3–4 класах учням пропонуємо вивчення історії, культури своєї держави. Учні/ учениці дізнаються про походження назви нашої країни, про племена та народи, що населяли колись, вивчать міфи, легенди і перекази про створення світу, народу. Одночасно можуть вести літопис своєї місцевості, свого краю, вивчати творчість місцевих народних майстрів, ознайомлюватися з духовною спадщиною свого міста чи села, області, з роллю церкви в житті українців колись і тепер. Учні спостерігатимуть за внеском свого роду в досягнення міста чи села. Ширше вивчатимуть народний календар, історію козацтва. Набуватимуть практичних навичок, розмалюють писанку, виготовлять народну іграшку. Дітям пропонуються теми (за вибором), над якими вони будуть працювати і досліджувати самостійно, користуючись додатковою літературою.

Збільшується кількість *практичних занять*, на яких діти оформляють свої дослідження, розповідають (захищають) про виконану роботу. У 4 класі учні підсумовують усе вивчене за ці роки, виконуючи різну проектну діяльність, створюючи альбоми «Диво калинове» або іншої тематики на розсуд вчителя.

Зміст курсу «Народознавство» у 3–4 класах систематизовано за такими тематичними блоками:

3 клас

«Україна – моя держава». «Неповторність моєї України». «Українська пісня». «Моя родина – частина України». «Народні та національні свята й обряди осіннього та зимового циклу». «Український побут». «Свята й обряди весняного циклу». «Історія українського козацтва». «Уроки серед природи. Літні народні свята в Україні».

4 клас

«Краю мій, земля священна». «Якого ми роду-племені». «Неповторність української національної культури». «Уроки серед природи. Народні свята літнього циклу календарної обрядовості».

Теми в 4 класі готують учнів до уроків історії у 5 класі, а тому й у їх змісті зацентровано більше уваги на вивчення історії, культури своєї держави.

Запропонований курс «Народознавство» розрахований на 1 годину на тиждень, 35 години на рік у 3–4 класах. У програмі зазначено загальну кількість годин на вивчення кожного тематичного блоку. Запропонована кількість годин є орієнтовною і може бути змінена вчителем у межах 35 годин річних.

Структура програми є відкритою. Програмою не регламентовано послідовність і ступінь вивчення тем. Кількість годин на вивчення тематичних блоків, наведена в програмі, є орієнтовною. Тому вчитель, урахувавши підготовку свого класу до сприйняття й розуміння матеріалу та виходячи з конкретних умов навчання, має право самостійно змінювати кількість годин, збільшуючи чи зменшуючи їх у межах визначеного в навчальному плані часу або додаючи години з варіативного змісту.

У визначенні цілей під час вивчення тієї чи іншої теми орієнтиром для вчителя мають бути *очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності* учнів. У розділі «*Види навчальної діяльності*» подано орієнтовні завдання, учитель може на свій розсуд доповнювати чи пропонувати інші.

До програми запропонована література, якою можуть скористатися вчителі під час підготовки до уроків.

3 клас

Усього – 35 год. На тиждень – 1 год.
Резервний час – 2 год.

№	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності	К-ть годин
Україна – моя держава				
1	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пригадує</i> загальні відомості про Україну, свій народ; - <i>називає</i> своєю Батьківщини, національність; - <i>висловлює власну думку, пояснює</i> , у чому полягає краса та неповторність нашої Батьківщини; - <i>орієнтується</i> в карті Європи, <i>знаходить</i> на ній Україну як державу. 	<p>Україно, моя Україно. Україна на карті світу.</p>	<p>Створення лепбуку «Моя держава – Україна». Складання короткого есе «Я українець і цим пишаюся». Робота з картою.</p>	1 год .
2	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пригадує</i> вже відоме про державну символіку, України; - <i>знає</i> державні символи України, історію їх виникнення, значення та правила їх вшанування; - <i>дотримується</i> правил поведінки під час виконання державного Гімну; <i>-виконує</i> Гімн України. 	<p>Українська державна символіка.</p>	<p>Вивчення віршів. Читання легенди про створення державних символів.</p>	1 год .
3	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>відокремлює</i> національну і державну символіку; -<i>аргументує</i> <i>власну</i> 	<p>Українська національна символіка.</p>	<p>Створення лепбуків «Національні символи України» (робота в групах). Участь у вікторині</p>	1 год .

	<p>думку і пояснює, у чому відмінність національних символів від державних;</p> <p>- розрізняє національні символи України; їх значення та традиції вшановування;</p> <p>- володіє навичками роботи з додатковою літературою.</p>		<p>на знання національних символів «Це і є Україна».</p> <p>Обговорення творів української літератури, де є спогади і описи національних символів.</p>	
Неповторність моєї України				
4	<p>Учень / учениця:</p> <p>- має уявлення про історію виникнення українського національного костюма, .</p> <p>- виявляє інтерес до вивчення і дослідження його особливостей в різних регіонах України;</p> <p>- називає складові частини національного костюма.</p> <p>- доречно вживає назви частин костюма: («вінок», «кертетка», «плахта», «очіпок», «сорочка», «жилетка», «кептар»).</p>	<p>Український костюм. Його краса та оригінальність. Історія створення та розвитку, особливості в різних регіонах України.</p>	<p>Участь у пошуковій роботі і створення проекту «Костюм мого народу».</p> <p>Виставка малюнків.</p>	1 год .
5	<p>Учень / учениця:</p> <p>- розпізнає жанри народних пісень, особливості їх виконання;</p> <p>- володіє навичками роботи з додатковою дитячою літературою, - виявляє інтерес під час</p>	<p>Українська пісня. Українські пісні різних жанрів (колискові, дитячі, жнивварські, жартівливі, ліричні, історичні).</p>	<p>Вивчення народних пісень різного жанру.</p> <p>Складання розповіді про народні пісні.</p>	1 год .

	<i>пошуку потрібного матеріалу щодо народних пісень.</i>			
Моя родина – частина України				
6-7	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розрізняє</i> значення слів рід, родина, рідня; -<i>має уявлення</i> у чому їх спільні та відмінні риси; -<i>передає зміст</i> традиційних родинних свят в Україні. - <i>розказує</i> про свою родину, родинні зв'язки; - <i>досліджує і естетично оформлює</i> своє родинне дерево. 	Рід, родина, родовід. Хто кому ким доводиться / є. Родинні свята. Історія своєї родини.	Створення родинного дерева. Дослідження історії свого роду і написання короткої розповіді про результати роботи.	2 год .
8	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>має уявлення</i> про народні родинні обереги, особливості їх вшанування; - <i>володіє навичками</i> роботи з додатковою літературою, - <i>збирає інформацію</i> щодо родинних оберегів. 	Родинні обереги.	Участь у пошуковій груповій роботі і створення лепбуків «Родинні обереги». Написання короткого есе «Обереги моєї родини».	1 год .
Народні та національні свята й обряди осіннього та зимового циклу				
9-10	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>пояснює</i> походження назв осінніх місяців, основні народні свята осіннього циклу; - <i>збирає інформацію</i> щодо походження осіннього свята Покрови, 	Осіннє мереживо. Поглиблення знань про осінні явища та традиційні народні свята. Свято Покрови.	Створення проєктної роботи за вибором на тему: «Покрова — особливе свято для українців». Підготовка й участь у шкільному святі.	2 год .

	<p>- ділиться інформацією про традиції святкування;</p> <p>- володіє навичками роботи з додатковою дитячою літературою, - здійснює пошук потрібного матеріалу щодо прикмет осені.</p>			
11	<p>Учень / учениця:</p> <p>- доречно вживає імена не менше трьох авторів, які описували осінь та осінні народні свята;</p> <p>- переказує зміст творів цих авторів, -декламує вірші.</p>	Осінь у художньому слові. Оповідки.	Ознайомлення з творами народної творчості (оповідками) про осінь та народні свята, а також авторськими творами (Р. Кобальчинська «Різдво Пресвятої Богородиці», В. Скуратівський «І посвіти нам, комину біленький»).	1 год .
12-13	<p>Учень / учениця:</p> <p>- визначає основні народні свята зимового циклу; -розповідає про порядок їх проведення;</p> <p>- уміє працювати з додатковою дитячою літературою щодо підбору матеріалу про ці свята.</p>	Зимові посиденьки. Прикмети та особливості проведення і святкування дня Миколая, свята Андрія (калити), Різдва.	Участь у груповій пошуковій роботі і створення проєктів за вибором «Мої улюблені зимові свята». Участь у шкільному святі.	2 год .
14	<p>Учень / учениця:</p> <p>- називає імена не менше трьох авторів, які описували зиму та зимові народні свята;</p> <p>- переказує зміст творів цих авторів, -декламує вірші; - виявляє інтерес до з дитячої літератури.</p>	Зима в художньому слові. Оповідки.	Ознайомлення з творами народної творчості (оповідками) про зиму та народні свята, а також авторськими творами (Р. Кобальчинська «Святий Миколай», В. Скуратівський «Новий старий рік», «Несу кутю на покутю»).	1 год .

Український побут

<p>15-16</p>	<p>Учень / учениця: - має уявлення про особливості будування хат на Україні; - наводить приклади типу будівель; - розповідає про порядок розміщення кімнат; особливості хатнього інтер'єру; - орієнтується у назвах (зокрема місцеві) найужиткованіших хатніх речей, їх традиційного призначення та особливості їх оздоблення (піч, скриня, мисник, килими, витинанки, керамічний посуд, дерев'яні предмети, рушники); - збирає інформацію щодо традиції копання криниць; - визначає тип житла; елементи хатнього інтер'єру, місце його розміщення в оселі; - працює з додатковою дитячою літературою щодо знаходження матеріалу про повір'я, пов'язані з копанням криниць; - пояснює значення слів «споруди», «фронтальне розміщення», «торцеве розміщення», «каркас», «чільна сторона», «причількова сторона», «скриня», «масниця», «криниця», «журавель».</p>	<p>Традиції будування хат, копання криниць. Хатній інтер'єр в Україні та його традиційні елементи.</p>	<p>Малювання композиції «Українська хата». Колективне створення презентації «Особливості будування хат в Україні». Складання невеликого есе на тему: «Що розповість мені криниця».</p>	<p>2 год.</p>
<p>17</p>	<p>Учень / учениця: - називає найпоширеніші народні ремесла в Україні; - пояснює значення слів «древоділи», «кожевник», «гончар»,</p>	<p>Українські народні ремесла.</p>	<p>Участь у дослідницькій роботі та створення проекту за вибором «Професії моїх предків». Участь у диспуті «</p>	<p>1 год.</p>

	- <i>аналізує і знаходить</i> спільне та відмінне у стародавніх і сучасних професіях.		Чи є професія найважливіша?»	
18-19	Учень / учениця: - <i>називає</i> найпоширеніші страви української кухні; - <i>розповідає</i> про традиції їх приготування та символічне значення; - <i>ділиться з іншими інформацією</i> про традиційні страви своєї сім'ї, їх приготування; - <i>працює</i> з додатковою дитячою літературою.	Харчування та традиції приготування їжі.	Створення колективного фотоколажу традиційних народних страв, які готують удома. Участь у пошуковій роботі, складання розповіді про одну зі страв (за вибором учнів). Проведення свята «Гостинність українців».	2 год .
20	Учень / учениця: - <i>наводить приклади</i> найпоширеніших українських квітів – символів; - <i>може розказати</i> 2–3 міфи або легенди про ці квіти; - <i>розрізняє</i> квіти; - <i>працює</i> з додатковою дитячою літературою щодо підбору матеріалу про квіти – символи України.	Квіти біля оселі українців. Традиції квітчання українського двору; символічне значення окремих квітів.	Ознайомлення з легендами та міфами про квіти. Колективне створення гербарію з національних квітів українців. Складання невеликої розповіді про одну із квіток (за бажанням учня / учениці).	1 год .
Народні та національні свята й обряди весняного циклу				
21-22	Учень / учениця: - <i>збирає інформацію з різних джерел</i> про традиції зустрічі весни в Україні; основні народні свята; - <i>виконує</i> не менше п'яти веснянок чи	Ой весна, днем красна. Традиція зустрічі весни в Україні. Основні народні свята, особливості їх проведення та святкування. Веснянки, гаївки,	Пошук інформації про традиції зустрічі весни в Україні. Створення колективної презентації «Основні весняні	2 год .

	гаївок; - <i>грає</i> в обрядові ігри, - <i>знає і пояснює</i> їх правила	обрядові ігри.	народні свята».	
23-24	Учень / учениця: - <i>має уявлення</i> про історію виникнення свята Великдень на Україні, його значення та шанування для народу; - <i>розповідає про</i> народні великодні звичаї; - <i>працює</i> з додатковою літературою щодо підбору матеріалу про Великдень. - <i>пояснює</i> значення слів: «Великдень», «Пасха», «паска», «писанка», «шкрябанка», «мальованка».	Великий день – Великдень. Народні звичаї, пов'язані з цим днем, обрядові страви.	Колективне виготовлення поробок до Великодня. Створення писанок, шкрябанок, мальованок (за бажанням учня / учениці). Пошук інформації про святкування Великодня в Україні.	2 год .
25	Учень / учениця: - <i>називає імена</i> не менше трьох авторів, які описували весну та весняні народні свята; - <i>переказує</i> зміст творів цих авторів, - <i>декламує</i> вірші; - проявляє інтерес до дитячої літератури.	Весна в художньому слові. Оповідки.	Ознайомлення з творами народної творчості (оповідками) про весну та народні свята, а також авторськими творами (В. Скуратівський «Веснянки», «Вербна неділя», Л. Полтава «Найкраща писанка»).	1 год .
Історія українського козацтва				
26-30	Учень / учениця: - <i>має уявлення про</i> історію походження українських козаків; - -	Хто такі українські козаки? Козацькі розваги. Козацькому роду нема	Перегляд матеріалів про українських козаків. Робота з	5 год .

<p><i>може назвати імена не менше шести гетьманів;</i> <i>-висловлює свою думку і аргументує, чим прославилися козаки;</i> <i>-здійснює пошук і аналіз справ, якими займалися козаки;</i> <i>- працює з додатковою літературою</i> <i>- пояснює і влучно вживає слова:</i> <i>«козак», «січ», «гетьман», «оселедець», «гопак».</i></p>	<p>переводу. Виникнення українського козацтва. Риси характеру, зовнішнього вигляду козаків. Місце їх проживання. Традиційні козацькі розваги.</p>	<p>додатковою літературою: пошук інформації про місце проживання козаків. Пошук інформації та виготовлення дослідницького проєкту за вибором учнів на тему: «Традиційні козацькі розваги». Участь у конкурсі малюнків «Яким я бачу українського козака». Створення невеликого есе на тему: «У мені тече козацька кров!»</p>	
---	---	---	--

Уроки серед природи. Літні народні свята в Україні

<p>31-35</p>	<p>Учень / учениця: <i>- має уявлення про традиційні літні народні свята, особливості їх проведення;</i> <i>-грає, знає правила 2–3 літніх ігор – забавлянок;</i> <i>- знаходить потрібні квіти і уміє сплести з них віночок;</i> <i>- пояснює і влучно вживає у своїй розповіді слова:</i> <i>«зелені свята», «Купала», «піст», «Ярило», «Лада».</i></p>	<p>Літній розмай. Народні традиційні літні свята в Україні. Зелені свята (Трійця), Купайла (Івана Купала), Петрів день (святих Петра та Павла) та призабуті нині свята Лади, Ярила, Громові свята. Літні домашні справи наших предків.</p>	<p>Участь в екскурсіях на природу. Ознайомлення з квітами. Удосконалення умінь плести віночок. Дослідження традицій святкування літньої обрядовості. Створення групової проєктної роботи на вибір (за бажанням учнів).</p>	<p>5 год .</p>
---------------------	--	---	--	----------------

4 клас

Усього – 35 год. На тиждень – 1 год.

Резервний час – 2 год.

№	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності	К-ть годин
Краю мій, земля священна				
1-2	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розповідає про історію виникнення української держави, народу; використовує</i> набуті раніше знання; - <i>переказує</i> легенди, казки про створення краю; - <i>розказує</i> про державні та національні символи України. 	<p>Наші символи.</p> <p>Історичні відомості про рідний край, виникнення його назви.</p> <p>Повторення вивченого про державні та національні символи України.</p>	<p>Читання легенд, казок, віршів про Україну.</p> <p>Пошукова робота і створення презентації про історію виникнення України.</p>	2 год.
3-4	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>збирає інформацію про</i> походження та історію розвитку свого села (міста), його назви; - <i>може назвати</i> видатних людей свого села (міста); - <i>має уявлення</i> про різні види доріг у сільській та приміській місцевості; - <i>розказує</i> про традицію догляду за дорогою, її значенням колись і тепер. 	<p>З історії нашого села (міста).</p> <p>Дорога – обличчя села (міста).</p>	<p>Дослідження походження та історії розвитку свого села (міста), його назви.</p> <p>Ознайомлення (зустріч) із видатними людьми села (міста).</p> <p>Дослідження традиції догляду за дорогою, її значенням колись і тепер.</p>	2 год.

Якого ми роду-племені

5	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ділиться з іншими інформацією про історію свого роду; - розповідає про своїх предків, про родинні звичаї, перекази; - вживає у своїй розповіді і знає значення слів: «родинне дерево», «родинні перекази», «прадіди». 	<p>Історія мого роду. Практичне заняття.</p>	<p>Дослідження історії свого роду. Складання розповіді про «родинне дерево», родинні перекази.</p>	1 год.
6-7-8-9	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про назви поселень, які заселяли територію теперішньої України; - збирає інформацію про життя та звичаї найдавніших народів і племен; - пояснює значення слів: «предки», «русичі», «слов'яни». 	<p>Наші пращури. Найдавніші поселення народів і племен на території нашого краю.</p>	<p>Робота в бібліотеці з довідковою літературою. Пошук в інтернеті матеріалів про племена, які проживали на території України. Створення проєктної роботи «Наші пращури» (групова робота). Екскурсія до краєзнавчого музею.</p>	4 год.
10-12	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - орієнтується в особливостях язичницьких вірувань наших предків та має уявлення про формування християнства; - передає зміст міфів про основних слов'янських/українських богів; - пояснює та влучно вживає у мовленні слова: «язичництво», 	<p>Наші предки язичники та християни.</p>	<p>Перегляд навчальних відео з метою ознайомлення з особливостями язичницьких вірувань наших предків та формуванням християнства. Дослідження залишків язичництва в українських звичаях та обрядах (робота з інтернет-ресурсами та</p>	3 год.

	«християнство», «вірування», «звичаї», «обряди».		довідковою літературою).	
13-17	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розповідає та використовує набуті знання про історію виникнення українського козацтва, - називає імена відомих гетьманів; - розказує про життя та боротьбу козаків; - працює з додатковою літературою для підбору матеріалу; - вживає та знає значення слів: «козаки», «січ», «гетьман», «кошовий», «отаман». 	<p>Запорізька Січ. Історія українського козацтва. Козацькі отамани, кошові. Іван Сірко – славетний кошовий. Цікаві факти.</p>	<p>Створення усної розповіді з метою пригадати вивчене про історію українського козацтва. Перегляд відео про козаків та легендарних/ відомих отаманів. Слухання аудіо записів книг сучасної письменниці Марійки Морозенко «Іван Сірко – славетний кошовий» та «Іван Сірко – великий характерник» (див.веб-сторінку). Дослідницька робота з більш детальним ознайомленням з життям і боротьбою козаків (робота з інтернет-ресурсами, довідковою літературою). Читання легенди про козаків, їхню славу, силу. Оформлення альбому «Козацькими стежками».</p>	5 год.
Неповторність української національної культури				
18-19	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляє інтерес до історії створення українського вертепу, - 	<p>Український вертеп. Будова українського вертепу. Особливості колядування</p>	<p>Створення презентації «Особливості колядування в різних</p>	2 год.

	<p><i>пояснює його будову, особливості вистави;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>розрізняє частини вистави;</i> - <i>збирає інформацію, використовуючи додаткову літературу;</i> - <i>пояснює значення слів: «вертеп», «стаєнка».</i> 	в різних регіонах України.	<p>регіонах України» (робота в групах). Перегляд навчального відео про особливості вертепної вистави. Читання зразків дитячих вертепів.</p>	
20-21	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>досліджує і розповідає про історію походження, елементи, значення обряду щедрування для українців;</i> - <i>виконує не менше 8 щедрівок;</i> - <i>уміє працювати з додатковою літературою.</i> - <i>вживає у мовлення та знає значення слів: «Маланка», «засівання», «обдаровування щедрівників».</i> 	Щедрування в Україні. Походження, елементи, значення обряду «Маланки» в Україні.	<p>Робота в групах. Створення презентації з метою повторення вивченого матеріалу у попередніх класах. Перегляд навчального відео. Оформлення фотоальбому «Дозвольте щедрувати».</p>	2 год.
22	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>має уявлення про історію виникнення свята (зокрема, у язичників – свято богині води й річок Дани), традиції його святкування;</i> - <i>працює з додатковими джерелами інформації. збирає необхідну інформацію.</i> 	Одне з найбільших свят – Хрещення Господнє або Водохреща в Україні.	Дослідницька робота. Складання усної розповіді про історію, традиції та прикмети свята Водохреща.	1 год.
23	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>володіє інформацією</i> 	Міжнародний День рідної мови (21 лютого).	Написання короткого есе на тему:	1 год.

	<p><i>про історію виникнення свята;</i> <i>- обґрунтовує</i> свою думку щодо неповторності української мови.</p>		«Українська мова у моєму житті».	
23-24	<p>Учень / учениця: <i>- ділиться з іншими інформацією про традиції зустрічі весни, особливості водіння хороводів; первісне значення обрядових пісень-хороводів;</i> <i>- виконує</i> не менше 8 веснянок чи гаївок; <i>- уміє</i> водити хороводи; <i>- працює</i> з додатковою літературою; <i>- вживає</i> у мовленні та <i>пояснює</i> значення слів: «весняне сонце», «хоровод», «водіння хороводу»; <i>- розповідає</i> про традиції зустрічі весни й свято весняного сонця у слов'ян.</p>	<p>Зустріч весни. Весняні хороводи.</p>	<p>Проектна робота в групах. Створення розповіді про традиції зустрічі весни. Оформлення альбому «Весна – красна (Веснянки, гаївки. Хороводи, ігри)».</p>	2 год.
25	<p>Учень / учениця: <i>- досліджує</i> історію виникнення свята Великдень в Україні, його атрибути, проведення; <i>- розповідає</i> про важливість і значимість Великодня на Україні; символи /атрибути цього свята, їх значення.</p>	Великдень в Україні.	<p>Проектна робота в групах. Створення презентацій: «Великодні традиції і звичаї в Україні». «Символи /атрибути свята, їх значення».</p>	1 год.
26-27	<p>Учень / учениця: <i>- розказує</i> про історію</p>	«Розмалюю писанку» (практичне заняття).	Дослідження елементів,	2 год.

	<p>виникнення писанки, значення зображених символів на ній; - <i>розписує</i> писанку, використовуючи набуті знання - <i>доречно вживає у мовленні та пояснює</i> значення слів: «писанка», «символи», «триріг», «зигзаги».</p>	<p>Історія виникнення писанки, її створення; елементи, зображені на ній, їх символічні значення.</p>	<p>зображених на писанках. Створення власних писанок.</p>	
28	<p>Учень / учениця: - <i>має уявлення про</i> традиції вшановування матері в давнину і <i>дотримується</i> цих традицій тепер; - <i>пояснює</i> значення слів: «Мокоша», «богиня».</p>	<p>Мокоша – богиня слов'янського роду.</p>	<p>Перегляд навчального відео про традиції вшановування матері в давнину і дотримання цих традицій тепер. Читання міфів про Мокошу.</p>	1 год.
29-30	<p>Учень / учениця: - <i>ділиться з іншими інформацією про</i> правила поведження з водою; історію виникнення джерел і криниць; - <i>розповідає</i> про значення води для наших предків і для нас; - <i>пояснює</i> значення слів: «джерело», «струмок», «криниці».</p>	<p>Води священне джерело. Криниця в нашому дворі.</p>	<p>Читання легенди про воду, джерела, струмки. Дослідницька робота. Створення навчальної презентації «Значення води для наших предків і для нас»</p>	2 год.
31-32	<p>Учень / учениця: - <i>називає</i> лікарські рослини України; - <i>пояснює</i> правила їх збирання, сушіння й використання; - <i>працює</i> з додатковою літературою, <i>знаходить</i> необхідну інформацію</p>	<p>Зелена аптека. Де ростуть ліки.</p>	<p>Ознайомлення з лікувальними особливостями різних рослин в Україні, їх збирання, сушіння й використання (інтернет-ресурси, довідковалітература).</p>	2 год.

			Оформлення альбому «Травознаї». Екскурсія у весняний ліс.	
33	Учень / учениця: - досліджує та проводить спостереження, використовуючи народний календар господарських робіт на землі.	Народний календар господарських робіт на землі (агрокалендар).	Ознайомлення з народним календарем господарських робіт на землі.	1 год.
Уроки серед природи. Народні свята літнього циклу календарної обрядовості				
34-36	Учень / учениця: - розпізнає та називає основні народні літні свята; - збирає інформацію і розповідає про традицію проведення «зелених свят» в Україні; - дотримується правил поведіння у лісі, на луці, біля річки.	Ой, зів'ю я вінки та на всі святки.	Удосконалене вивчення обряду завивання вінків. Участь у розробленні і проведенні шкільних «зелених свят». Повторення вивченого протягом 4 років.	3 год.

Авторський колектив програми:

Наталія Богданець-Білокаленко (керівник проекту) – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України;

Наталія Михайлина – учитель початкових класів Нехворощанського ліцею Нехворощанської ОТГ Полтавської області;

Тетяна Хорошковська-Носач – науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА У ПІДГОТОВЦІ ДО УРОКІВ

1. Антонович В. Про давні козацькі часи на Україні. Київ, 1991.
2. Артюх Л.Ф. Українська народна кулінарія : Іст.-етногр. дослідження. Київ, 1977.
3. Баран В.Д. Витоки Києва. *Українознавство*. 2008. № 3. С. 144–148.
4. Баран В.Д. Походження українського народу. Київ, 2002.
5. Баран В.Д., Баран Я.В. У пошуках джерел українського народу. Вибрані наукові праці / Упор. Ю. Фігурний. Передмова і вступна стаття Ю. Фігурного. Київ, ННДІУ. 2011.
6. Баран В.Д., Козак Д.М., Терпиловський О.М. Походження слов'ян. Київ, 1991.
7. Благослови, мати!: Колискові пісні, забавлянки, веснянки, заклички та примовки, колядки та щедрівки, скоромовки, лічилки, загадки, коломийки : для дошк. та мол. шк. віку / Упоряд. І.Т. Бойко; передм. Я.П. Гояна. Київ : Веселка, 2001.
8. Борисенко В.К. Весільні обряди та звичаї на Україні. Київ, 1988.
9. Борисенко В.К. Рослинна символіка у весільному обряді українців : традиції і сьогодення. *Етнічна історія народів Європи*. Київ, 2008, Вип. 26. С. 5–11.
10. Борисенко В.К. Українське весілля. Традиції і сучасність. Київ : Стилос, 2010.
11. Борисенко В.К. Обряди перших років життя людини. *Народна культура українців : життєвий цикл людини* : Колективна монографія. Т. 1. Київ, 2008. С. 82–96.
12. Брайчевський М. Конспект історії України. Київ, 1992.
13. Брайчевський М. Літопис Аскольда. Київ : Український центр духовної культури, 2001.
14. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Київ, 1995.
15. Вовк Ф. Антропологічні особливості українського народу. Київ, 1994.
16. Войнович В. Міфи та легенди давньої України. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007.
17. Воропай О. Звичаї нашого народу : етногр. нарис : У 2-х т. Київ, 1991.
18. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис. Київ : АВПТ «Оберіг», 1993.
19. Герасимчук К. Цікаве українознавство. Київ, 1995.
20. Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України V століття перед Христом. Київ : Фірма «Довіра», 1992.
21. Герої України в казках та легендах : для молодшого та середнього шкільного віку/ Редактор-укладач О.А. Волосевич. Львів : Аверс, 2006.
22. Гетьмани України : історичні портрети. Київ, 1990.
23. Глушко М.С. Колядки і щедрівки. Київ : Музична Україна, 1991.

24. Гомотюк О.Є. Здобутки українознавства : історичні уроки. *Українознавство*. 2010. № 4. С. 44–49.
25. Горинь Г.Й. Шкіряні промисли західних областей України. Київ, 1986.
26. Горленко В.Ф., Бойко І.Д., Куницький О.С. Народна землеробська техніка українців. Київ, 1971.
27. Грушевський М.С. Історія України-Руси : В 11 т., 12 кн. Київ : Наук. думка, 1991.
28. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII ст. Київ, 1992.
29. Довженок Г. Літала сорока по зеленім гаю : дитячі та молодіжні українські ігри. Київ, 1990.
30. Дорогами щастя-долі : Міфи та легенди України / Упорядник Алла Ковтун. Київ : Видавництво «Успіх і кар'єра», 2007.
31. Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009.
32. Єфремов С. Українознавство. Київ, 1920.
33. Жайворонюк В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. Київ, 2006.
34. Жива скарбниця : посібник з народознавства. Автор-упорядн. Трубіцина В.Д. / За заг. ред. проф. А.П. Загнітка. Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 2002.
35. Знойко О. Міфи Київської землі та події стародавні. Київ : Молодь, 1989.
36. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич : Відродження, 1994.
37. Іванченко Р. Київська Русь : початки української держави. Київ, 1995.
38. Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу : історико-релігійна хрестоматія. Київ, 1991.
39. Історія України в казках та легендах. Історія України в іменах та подіях : для молодшого та середнього шкільного віку. Львів : Аверс, 2001.
40. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ : Либідь, 2002. 656 с.
41. Історія української мови. Хрестоматія / Упор. С.Я. Єрмоленко, А.К. Мойсієнко. Київ, 1996.
42. Історія української школи і педагогіки. Хрестоматія / Упор. О. Любар. За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Знання, 2003.
43. Кагарлицький М.Ф. Наодинці з совістю : образи діячів української культури. Київ, 1988.
44. Калакура Я.С. Історичні засади українознавства. Київ, НДІУ, 2007.
45. Калакура Я.С. Формування українського патріотизму : історичне та історіографічне підґрунтя. *Українознавство*. 2008. № 2. С. 222–226.
46. Калинова символіка : антологія української народної творчості. Київ, 1989.
47. Карпенко О.П. Назви річок Нижньої Правобережної Наддніпрянщини. Київ, 1989.

48. Квасниця І. Традиції та звичаї українців (Родинна книга) : В 2 т. Київ : Гнозіс, 2007–2008.
49. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. У 3 кн. Київ : Обереги, 1994.
50. Коваль А.П. Знайомі незнайомці : Походження назв поселень України. Київ, 2001.
51. Коваль А.П. Слово про слова. Київ, 1986.
52. Ковальчук О. Українське народознавство. Надстирія, 1992.
53. Кондратюк В. Державність України (1917–1920). Львів, 1992.
54. Кононенко П. Українознавство як філософія навчання і виховання. Філософія освіти в сучасній Україні. Київ, 1997.
55. Кононенко П.П. Українознавство : підручник. Київ : Міленіум, 2006.
56. Кононенко П.П., Кононенко Т.П. Феномен української мови. Київ : Наша культура і наука, 1999.
57. Коротя-Ковальська В.П. Світова слава української пісні та музики. *Українознавство*. 2009. № 1.
58. Крисаченко В.С. Українознавство. Хрестоматія-посібник : У 2 кн. Київ : Либідь, 1996–1997.
59. Левицький І. Світогляд українського народу. Київ : Обереги, 1992.
60. Лозко Г.С. Українське народознавство. Київ : Вид-во «АртЕк», 2004.
61. Макаренко О.П. Стежками минувшини. Дітям про звичаєву обрядовість. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 157 с.
62. Марійка Морозенко. Іван Сірко. Великий характерник. Львів: Видавництво Старого Лева, 2010. – 82 с.
63. Марійка Морозенко. Іван Сірко. Славетний кошовий. Львів: Видавництво Старого Лева, 2013.
64. Матейко К.І. Український народний одяг. Київ, 1977.
65. Митці України : енциклопедичний довідник. Київ, 1992.
66. Мова державна – мова офіційна. Київ, 1995.
67. Мово рідна, слово рідне... Вірші, поеми, статті / Упор. І. Бойко. Київ, 1989.
68. Мойсеїв І.К. Храм української культури : посібник-дослідження. Київ, 1993. С. 21–23.
69. Наулко В.І., Артюх Л.Ф., Горленко В.Ф. та ін. Культура і побут населення України : навч. посібник. Київ : Либідь, 1993.
70. Ніколаєва В.І. Історія і побут населення України. Київ, 1993.
71. Нова радість стала : навч.-метод. посібник / Упорядник О. Беспала, В. Ярош. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2007.
72. Обличчя України : імена, портрети, долі / Автор-упорядник: В.В. Болгов : довідник. Київ : ТОВ «Український видавничий консорціум», 2011.
73. Олесь Олександр. Княжа Україна : Минуле України в піснях : Поема. Київ : Веселка, 1991.
74. Олійник О. Україно! Чи ти в лузі калина : українські народні свята, символи, звичаї. Київ, 2000.

75. Павлюк С., Горинь Г. Українське народознавство. Львів, 1994.
76. Паїк В. Корінь безсмертної України і українського народу. Львів, 1995.
77. Під небом України : навч.-метод. посібник / Упорядник Н. Кириєнко. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2007.
78. Плачинда С. Міфи і легенди Давньої України. Київ, 1997.
79. Плачинда С.П. Лебедія (Як і коли виникла Україна). Київ : Велес, 2008.
80. Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології. Івано-Франківськ : ДрукТОВ «Місто НВ», 2006.
81. Пономарьов А.П., Артюх Л.Ф., Косміна Т.В. Українська минувшина : ілюстративний етнографічний довідник. Київ : Либідь, 1993.
82. Присяжна Т.М. Методичні рекомендації щодо викладання курсу «Українознавство» для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : НДІУ. 2008.
83. Родина для всіх поколінь : збірник сценаріїв сімейних свят / Відповідальна за випуск наук. консультант УДЦССМ З.Г. Зайцева. Київ : УДЦССМ, 1999.
84. Руденко Ю. Український національний характер: сутність, витоки і шляхи формування в учнів і студентів. Біла Церква, 2019. 312 с.
85. Сергійчук В.І. Національна символіка України. Київ : Веселка, 1992.
86. Скуратівський В. Свята українського народу. Київ, 1995.
87. Скуратівський В. Місяцелік : Український народний календар. Київ : Мистецтво, 1993.
88. Снежко Є. Традиційне та сучасне харчування українців. *Українознавство*. 2003. Ч. 4(9). С. 367–370.
89. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка. Київ, 1996.
90. Супруненко В.П. Народини : Витоки нації; символи, вірування, звичаї та побут українців. Запоріжжя, 1993.
91. Традиції та звичаї українців : В 2 т. (Родинна книга) / Авт.-упоряд. І. Квасниця. Київ : Гнозис, 2007–2008.
92. У барвистому віночку. Хрестоматія. Упорядник Н. Богданець-Білоskalенко. Київ : Видавничий дім «Слово», 2012. 718 с.
93. Україна – Етнос. Науковий термінологічно-понятійний словник-довідник з етнологічних та дотичних до них проблем українознавства / Авт. : Фігурний Ю.С. (керівник авт. кол.), Чирков О.А. (координатор), Баран В.Д.; Баран Я.В., Данилюк-Кульчицька О.П., Лебедева О.В., Мартинова В.А., Терпиловський Р.В., Шостак М.В., Ятченко В.Ф. Київ, 2006.
94. Українська земля і люди. Український етнос у світовому часопросторі : Колективна монографія / за ред. П.П. Кононенка. Київ : ННДІУВІ, 2011.
95. Українська культура : Історія та сучасність : навч. посібник. Львів, 1994.
96. Український садочок : Читанка : У 3 кн. / Упоряд. : Д. Чередниченко, Г. Кирпа. Кн. 1 : Осінь – зима. Київ : Смолоскип, 1997.

97. Український садочок : Читанка : У 3 кн. / Упоряд. : Д. Чередниченко, Г. Кирпа. Кн. 2 : Весна – літо. Київ : Смолоскип, 1998.
98. Українці у світовій цивілізації та культурі : Колективна українознавча монографія. Київ : НДПУ, 2008.
99. Українці : народні вірування, повір'я, демонологія. Київ, 1991.
100. Фігурний Ф.С. Історичні витоки українського лицарства : Нариси про зародження і розвиток козацької традиційної культури та національне військове мистецтво в українознавчому вимірі. Київ : Стилос, 2004.
101. Цимбалістий Б. Родина : душа народу. *Українська душа*. Київ, 1992.
102. Шевчук В. Козацька Держава. Етюди до історії українського державотворення. Київ, 1995.
103. Шкода М.Н. Традиції і свята українського народу. Донецьк, 2007. 384 с.
104. Шморгун Є. Забуті боги предків. Київ : Веселка, 1994.
105. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. У 3-х т. Т. 1–3. Київ, 1990–1991.